

DAWID BOOYSEN

door R. Mulder-Stagger

Deze roman, hoewel een eersteling, is niet het werk van een onrijp beginner. J. van Melle, geboren 1887 in Zeeland, ging als jong onderwijzer naar Zuid-Afrika, keerde voor een tijd van drie jaren naar Holland terug, om zich daarna opnieuw in Afrika te vestigen. Hij publiceerde reeds vroeger een bundel Zeeuwse schetsen en in de Vriend des Huizes verschijnen nog steeds Afrikaanse brieven van zijn hand.

In Dawid Booyesen hebben we een in 't Afrikaans geschreven roman over 't boerenleven (het „plaatsleven“ zoals men 't hier noemt) gezien door de ogen van een Hollander.

Wie evenals de schrijver niet in dit land geboren is, niet ondergedompeld en één geworden met dit leven, maar er als geïnteresseerd toeschouwer tegenover staat, wordt bij het lezen van dit boek getroffen door talloze dingen, waarin het Afrikaanse leven hem frappant juist schijnt betrappt te zijn. En dat niet alleen de buitenstaander dit opmerkt, maar ook de Afrikaners om dezelfde reden Dawid Booyesen waarderen, bleek mij bij een bespreking ervan in Pretoria, waar juist zij vol lof waren over Van Melle's rake typering van het boerenleven in hun land.

In vele kleine trekjes, de beschrijving van hun vermaken, de karakteristiek van hun simpele, nog weinig gedifferentieerde persoonlijkheden, 'n zekere goedmoedige humor in hun gesprekken, getuigend van een luchtige levensopvatting bij een ondergrond van ernst, zowel als door een sobere, maar rake natuurbeschrijving blijkt Van Melle's kennis van het leven hier te lande en zijn vermogen dat leven artistiek om te scheppen.

Ik denk bijv. aan de dansavond in het bosveld, waarbij Dawid, toen een jong en begeerlijk weduwnaar, een beetje verliefd raakt op de vrolijke Duif. Duifs moeder heeft die avond georganiseerd in de hoop haar „reeds“ 22-jarige dochter aan Dawid te koppelen. Vooraf hebben zij beiden koek gebakken, een liefkoosde bezigheid der

Afrikaanse vrouw. Dawid, de buurman aan de overkant der rivier (zij verblijven allen tijdelijk in 't bosveld om het daar weidende vee te verzorgen) en zijn bijwoner Laub-scher worden uitgenodigd.

De koek is uit de oven gehaald.

„Hulle hoor voetstappe en altwee lig hulle koppe. Dis die lang stap van Dawid. Hy kom binne, maar sit eers sy geweer buitekant neer. Met sy kamaste (beenkappen) aan, sy hemp by die keel oop, sodat sy lang, gespierde nek goed sigbaar is, sy hoed agter oor gestoot en sy gesig met donker baardstoppels van drie dae, lyk hy die onversaagde man wat mense sê dat hy is.

„Ek hoor Tante het koek gebak?“

„Ja. Weet jy dit ook al?“

„Ja Tante, en voor ek 'n draai stap wil ek daarvan proe.“

Die vrouens lag.

„Ons moet nie vir hom gee nie, Ma,“ sê Duif, „hy moet wag tot vanaand.“

Dawid staan op. „O, ek sal seek tot ek dit kry,“ sê hy.

Duif keer hom voor, en hy gryp haar by haar skouers, maar Duif is sterk, en hy kan haar nie sonder geweld opsy druk nie.

„Gee asseblief bietjie pad, Tante,“ sê hy.

Hy vat Duif om haar lyf maar sy is rats en sterk, en hulle draai net in die rondte. Meteens neem hy haar van die vloer, en dra haar uit die tent en sit haar buitekant neer. Rats voor sy hom kan volg, is hy weer binne en knoop die tentdeure toe.

„Laat my inkom, jou karnallie,“ skree Duif.

„Ek wil eers koek hê.“

„Laat my inkom, dan sal ek vir jou die koek gee.“

„Goed.“ Hy maak die tentdeur los. Rooi van opwinding, gee sy hom van die koek.

Tant Koba lag die hele tyd. Sy gaan by die es (haard) koffie inskink. Hygend nog sit Duif dwars by die tafel. Haar bruin oë op Dawid blink vrolik-uitdaend. Hy kyk haar glimlachend aan.

'n Typies en vermakelijk staaltje van Afrikaanse humor, vinden wij in een gesprek 114

tussen Dawid en zijn schoonouders, oom Petrus en tant Koba. Dawid heeft er zo juist zijn afkeuring over uitgesproken, dat er niets voor de ziel der kaffers gedaan wordt, dat de Afrikaanse kerk geen zending drijft. Oom Petrus en tant Koba zijn het niet met hem eens. Zending, d.w.z. te veel belangstelling, zal de kaffers maar bederven (deze opvatting is algemeen Afrikaans).

„Die verenigde predikant (de predikant van de zg. Verenigde kerk) was een slag daar by ons,” vertel tant Koba, „en toe pak hy ons daar oor die sending, dat ons kerk nie aan sending doen nie. Hy sê in die hemel sal wittes wees en swartes. Ek sê: Ja Dominee, maar daar sal die Kaffer seker ook maar in die kombuis (keuken) wees.” Dawid lag, en oom Petrus ook. „Dit was 'n goeie antwoord daardie,” sê oom Petrus.

„En wat sê hy toe, Ma?” vra Dawid.

„Hy sê: „Nee mevrou van Vuuren, daar sal ons deurmekaar wees en aan een tafel sit, want daar is ons almal broeders en susters in die Here. Ek sê: As daar 'n swart meid dit sou wil waag om langs my te kom sit, gee ek haar 'n klap dat sy daar lê.” Die twee mans lag uitbundig.”

Wat hier opvalt is hoe Dawid, een man die niet maar alleen praat, maar in zijn leven ernst maakt met zijn idealen, hier zo plezierig meelacht. Dit is karakteristiek voor de luchtiger levensopvatting in dit land, een levensopvatting, die toch een diepere ernst niet uitsluit.

Men voelt achter de roman Dawid Booyens steeds de schrijver v. Melle, de Hollander. Nu brengt natuurlijk de levensperiode, waarin dit boek geschreven werd, nl. op rijpere leeftijd, vanzelf een zekere afstand tot de dingen mee, en een afschudden van alle jeugdige Ueberschwenglichkeit. Maar toch is bovenal de objectiviteit en de nuchtere blik, waarmee dit boek geschreven is te danken aan den Hollander in den schrijver. Het Hollandse temperament verloochent zich niet. Men mist in deze, in wezen en opzet toch idealistische roman, aange-naam alle sentimentaliteit.

Dit blijkt zowel in de stijl die kort en zakelijk is, als in de beschrijvingen en de motieven. Wat dit laatste betreft, de schrijver durft het aan Dawid Booyens tot voor de tweede maal te laten hertrouwen. Hij werkt daarbij een zeer gewoon verschijnsel romantisch om. Zeer gewoon, want tweede,

derde, soms vierde huwelijken zijn in Afrika niet zeldzaam, komen er zelfs veel voor. De heer v. Melle heeft nu getracht, en het is hem zeer goed gelukt, dit levenswaar en aannemelijk te beschrijven.

Alle drie huwelijken worden uit liefde gesloten, maar verschillen overigens in hun aanleiding en verloop. De twee laatste, hoewel zeer gelukkig te noemen, blijven, wat gevoelsintensiteit betreft, beneden het eerste.

Dit zijn, zoals men bemerkt, alles natuurlijke en eenvoudige gegevens, zoals het leven ze oplevert. Van Melle heeft ze met succes in zijn roman verwerkt.

Wat het Hollandse temperament en de zin voor realiteit betreft, trof me nog iets.

Aan het Afrikaanse volk als een jong volk en een levend in Zuidelijke streken, is een zekere naïeve en natuurlijke zinnelijkheid eigen. De jongelui stoeien en vrijen er graag met elkaar, ook zonder bepaald ernstiger bedoelingen te hebben. In hun literatuur vindt men daarvan echter niets terug. Integendeel wordt de verhouding tussen man en vrouw, jongen en meisje er graag geïdealiseerd, enigszins hoogdravend voorgesteld. Daarvoor is Van Melle nu te nuchter. Men vergelijkte maar het stoeien van Dawid met Duif. Uit de manier van schrijven blijkt een, hoewel zeer sober en ingetogen te noemen, realisme.

Toch is dit boek in zijn wezen idealistisch. Het geeft niet een brok leven zonder meer, maar een ideaal. Dit ideaal dat zich in Dawid Booyens leven verwerkelijkt is een sociaal ideaal. Hij is een plaatsboer, wien het langzamerhand steeds helderder wordt, dat hij niet voor zichzelf, maar voor anderen te leven heeft. Een brief van zijn jonggestorven eerste vrouw, die hem door haar bloedverwanten eerst onthouden en hem pas na jaren eindelijk gegeven wordt — dit vormt de kleine intrige van de roman — brengt dit bij hem tot volkomen doorbraak. In deze brief vroeg zij hem zijn krachten en geld te besteden in de dienst van God, d.w.z. anderen te helpen en te steunen. Het Christendom in dit boek is namelijk zuiver ethisch, zonder enig mystisch element. De strijd die Dawid Booyens na de dood van zijn eerste vrouw doormaakt, wordt ook niet opgelost in het vinden ener mystieke vrede, integendeel, hij raakt het geloof aan God de Vader kwijt, God is voor hem voortaan

alleen maar „die grootbaas“. Ook het geluk dat hij in zijn tweede huwelijk vindt verandert hem niet. Hij „bly 'n halwe twyfelbaar“. Alleen in ethische zin wordt de strijd om God tenslotte opgelost, de innerlijke vrede bereikt. Van een bekering, zoals de Hollandse christelijke roman, zelfs op haar best, zelden ontberen kan, is dan ook geen sprake. De oplossing van Dawids levensstrijd is tegelijk die van de sociale problemen, vooral van het arme blanken vraagstuk. Dawid heeft als boer hoogstens één bijwoner nodig. (Een bijwoner is ongeveer, wat men in Holland onder een op het erf van een boer wonend arbeider verstaat. Zulk een bijwoner is te arm om een eigen plaats te bewerken, of door geboorte, of door minderwaardigheid, of door natuurrampen, droogte, sprinkhanen, zoals die het boerenleven hier bedreigen). In plaats van één, neemt Dawid vier bijwoners en geeft zodoende aan een groter aantal dezer mensen een levensmogelijkheid. Ook houdt hij een groot aantal kaffers aan, zg. woonkaffers, die dus op zijn grond mogen wonen en daarvoor een deel van het jaar voor hem moeten werken. Zijn streven is werk te verschaffen en daardoor de ontwrichte existenties weer in 't rechte spoor te brengen.

Voorts vertegenwoordigt zijn boerenbedrijf

een soort van coöperatie. De producten van landbouw en nijverheid moeten zoveel mogelijk daar ook weer opgebruikt worden. Dawid wil niet in de eerste plaats werken voor de markt. Immers dan is men in tijden van duurte zowel als van prijsdaling steeds gedupeerd.

Indien dit ideaal verwezenlijkt werd, zouden inderdaad aartsvaderlijk Afrikaanse toestanden terugkeren. In hoeverre het echter mogelijk is de tijd terug te zetten is natuurlijk de vraag.

Onwillekeurig moest ik bij het lezen van „Dawid Booysen“ denken aan „Hoe het groeide“. Ook Hamsun vecht voor een ideaal: terug naar de natuur, naar het boerenleven, naar de ontginning der moederlijke aarde. Evenals bij Hamsun groeit er bij Dawid Booysen iets, nl. een boerenbedrijf in samenwerking voor elkaar. Hamsuns ideaal is zuiver natuurlijk, dat van Van Melle ethisch.

Een vergelijking op de artistieke waarde moet natuurlijk ten ongunste van Van Melle uitvallen. Hamsun is groter kunstenaar, zijn werk is grootser van opzet, rijk aan kleurige gebeurtenissen en boeiende figuren. Van Melle is er echter ook in geslaagd een roman te geven, die, zuiver, beknopt, goed van compositie en verteltrant, aan zijn bescheiden doelstelling beantwoordt.

oud DRIEKONINGEN-LIED

(Uit de Middeleeuwen).

Het quamen drij coninghen uijt verre landen,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
om Gode te doen een offerande;
des waren sij vro.

Sij quamen van Ooste, sij quamen van verre,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
al bijt verlichten van eender sterre;
des waren sij vro.

Maer doen sij binnen Jerusalem quamen,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
die claerheyt der sterre sij niet en vernamen;
des waren sij droef.

Doen sij over tafel waren geseten,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
doen quam daer Gods enghel al in secreten;
des waren sij vro.

„Ghij heeren, ghij en moghet niet langer beyden,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
Herodes die doet sijn paert bereyden;“
des waren sij droef.

„Wel op, ghij heeren, en laet staen u eten,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
Herodes is op sijn paert geseten;“
des waren sij droef.

Doen sij buijten Jerusalem quamen,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
die claerheyt der sterren sij weder vernamen;
blij waren sij doen.

Sij volchden die sterre in corter stonden,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
tot Bethleem daer sij dat kindekijn vonden;
blij waren sij doen.

Den eenen ginck voor den anderen staen,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
om dat hij ierst ten offer sou gaen;
des waren sij vro.

Sij vielen daer tsamen al op der aerden,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
sij loofden den coninck van grooter waerden;
des waren sij vro.

Sij offerden daer myrrhe, wierock ende gout,
— nu wieghen, nu wieghen, nu wieghen wij, —
sij loofden dat kindekijn menichfout;
des waren sij vro.

